

УДК 658.5

Абрамова І. О., к.е.н., старший викладач
Луцький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті розглянуто та систематизовано існуючі методичні підходи до аналізу антикризового управління підприємством, визначено їхні переваги та недоліки; розглянуто прикладні рекомендації щодо формування та оцінювання антикризового управління на підприємстві.

Ключові слова: антикризове управління; банкрутство; підприємство; менеджмент; методичний підхід.

Abramova I.

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ASSESSMENT OF THE SYSTEM OF ANTICRISIS MANAGEMENT BY ENTERPRISE

Problems of anti-crisis management assessment in Ukraine have recently become very relevant. However, in spite of growing interest from domestic scientists and practitioners to solve it, in today's economic literature there are no solid research, entirely devoted to methods of assessing the crisis management of the enterprise, which would allow to identify the crisis situation of the enterprise and determine measures to prevent the emergence of crisis phenomena at the enterprise or to eliminate the crisis and minimize its negative impact on the company. Therefore, there is a need for further study of methodological approaches to the assessment of the enterprise crisis management system.

Recently, the concept of «anti-crisis management» has become significant distribution, but understanding its features and practical methods application is still at the stage of formation and study by many scientists. This leads to different approaches about the interpretation of this concept and definition of methods for implementing anti-crisis management.

Today, in the context of institutional reforms of the Ukrainian economy, the question of the need for an effective system of crisis management of the enterprise is urgent. It is the process of emerging crises in the enterprise and the related difficulties, which predetermines the development of an enterprise crisis management system.

After analyzing the theoretical and methodological foundations of building an enterprise crisis management system, described in the writings of domestic and foreign scientists, one can conclude that the vast majority of author's views coincide,

Абрамова І. О.

but different approaches to the definition of the elements of the system and their interrelations are different.

In the article the existing methodical approaches to the analysis of crisis management of the enterprise are considered and systematized, their advantages and disadvantages are determined; the applied recommendations for the formation and evaluation of crisis management at the enterprise were considered.

Key words: anti-crisis management; bankruptcy; enterprise; management; methodical approach.

Абрамова И. О.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СИСТЕМЫ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье рассмотрены и систематизированы существующие методические подходы к анализу антикризисного управления предприятием, определены их преимущества и недостатки; рассмотрены прикладные рекомендации по формированию и оценке антикризисного управления на предприятии.

Ключевые слова: антикризисное управление; банкротство; предприятие; менеджмент методический подход.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблеми оцінки антикризового управління в Україні останнім часом набули значної актуальності. Однак, незважаючи на зростаючий інтерес із боку вітчизняних науковців і практиків до її розв'язання, в економічній літературі на сьогодні відсутні ґрунтовні дослідження, цілком присвячені методиці оцінки антикризового управління підприємством, які б дозволяли ідентифікувати кризовий стан підприємства та визначати заходи щодо попередження виникнення кризових явищ на підприємстві або ж усунення кризи і мінімізацію її негативного впливу на організацію.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий теоретико-методологічний внесок у розвиток антикризового менеджменту зробили такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як В. О. Морохова, І. В. Кривов'язюк, Л. І. Абалкін, З. А. Авдошина, С. Г. Беляєв, В. О. Василенко, С. М. Іванюта, Л. О. Лігоненко, Р. І. Попов, Є. Є. Румянцева, О. М. Скібіцький, З. Є. Шершньова та ін.

Варто зазначити, що методики, які стосуються оцінки інвестиційної привабливості, аналізу фінансового стану, ймовірності

банкрутства підприємства, фактично ототожнюються з методикою оцінки системи антикризового управління, оскільки містять елементи оцінки кризових явищ на підприємстві. Тому існує необхідність подальшого дослідження методичних підходів до оцінки системи антикризового управління підприємством.

Цілі статті. Метою дослідження є розробка методологічних положень щодо формування та оцінки системи антикризового управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз існуючих методик до оцінки системи антикризового управління підприємства дає можливість виокремити декілька підходів до їх класифікації. Так, залежно від статусу [1] можна виокремити методики, рекомендовані українським законодавством (державні) та наукові (рекомендаційні). До державних методик відносять:

- «Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій» [2];

- «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [3].

Згідно з «Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», затвердженими наказом Міністерства економіки України від 17 січня 2001 року №10, для проведення системного експрес-аналізу фінансового стану підприємства пропонується використовувати коефіцієнт Бівера (КБ), який розраховується за формулою:

$$КБ = (ЧП - НА) : (ДЗ + ПЗ), \quad (1)$$

де ЧП – чистий прибуток;

НА – нарахована амортизація;

ДЗ – довгострокові зобов'язання;

ПЗ – поточні зобов'язання.

За результатами розрахунку робляться висновки щодо ймовірності банкрутства на підприємстві. Якщо КБ вище 0,4 – підприємству банкрутство не загрожує. Якщо протягом тривалого періоду коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2, то баланс підприємства характеризується незадовільною структурою.

На основі аналізу наукових методик оцінки системи антикризового управління можна зробити висновок щодо існування двох основних напрямки оцінки:

- оцінка системи антикризового управління на основі діагностики фінансової підсистеми (використання традиційного вертикального, горизонтального аналізу, коефіцієнтний метод аналізу на основі офіційної звітності підприємства та статистичних даних);

- оцінка системи антикризового управління на основі діагностики ймовірності банкрутства.

Розглянемо детально кожен з цих підходів.

Для оцінки фінансової підсистеми антикризового управління підприємством здійснюють аналіз показників його діяльності за наступними напрямками [4]:

1. Аналіз майнового стану підприємств.
2. Оцінка ліквідності і платоспроможності підприємства.
3. Оцінка фінансової стійкості.
4. Аналіз ділової активності підприємства.
5. Оцінка рентабельність фінансово-господарської діяльності.

Перелік показників оцінки фінансової підсистеми антикризового управління підприємством повинен бути якомога ширшим, адже криза є системним явищем і чим більше проблемних позицій виявлено – тим краще.

Оцінка фінансової підсистеми антикризового управління підприємством базується на коефіцієнтному методі, що має значні переваги над горизонтальним та вертикальним аналізом, оскільки дозволяє комплексно оцінити ймовірність настання кризи на підприємстві.

Аналіз показників фінансової підсистеми антикризового управління дає змогу кількісно оцінити кризові явища, що виникають та дає уявлення про наявність або відсутність системи антикризового управління підприємством. Водночас, однакові показники можуть мати різне значення й тенденцію на різних

етапах життєвого циклу підприємства. Тому необхідним етапом аналізу системи антикризового управління є аналіз життєвого циклу підприємства, що дозволить виявити тенденцію розвитку кризових явищ на основі кількісних і якісних оцінок.

Що стосується оцінки антикризового управління на основі діагностики ймовірності банкрутства, то існують кількісний та якісний підходи до оцінки ймовірності банкрутства підприємства. Класифікація існуючих методик прогнозування банкрутства підприємства подано на рис. 1.

Рис.1. Підходи до оцінки ймовірності банкрутства

Кількісний підхід до прогнозування банкрутства підприємства базується на фінансових показниках та реалізовується методом коефіцієнтів (модель Е. Альтмана, R-модель прогнозування банкрутства підприємства, універсальна дискримінантна функція прогнозування банкрутства, моделі оцінювання ймовірності

банкрутства В. П. Мартиненко та моделі діагностики банкрутства Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, А. А. Губар) або методом бальної оцінки, який дозволяє оцінити ймовірність настання управлінської кризи.

На відміну від «кількісних» підходів до передбачення банкрутства в якості самостійного можна виділити якісний підхід, заснований на вивченні окремих характеристик, притаманних бізнесу, що розвивається у напрямку до банкрутства. Якщо для досліджуваного підприємства характерна наявність таких характеристик, можна дати експертний висновок про несприятливі тенденції розвитку [5].

Що ж стосується бального методу оцінки ймовірності банкрутства підприємства, то варто відмітити А-розрахунок Аргенті та метод Скоуна. Показник Аргенті характеризує кризу управління. Відповідно до даної методики, дослідження починається з припущень, що:

а) на підприємстві існують процеси, що можуть призвести до банкрутства;

б) процес цей для свого завершення вимагає декількох років;

в) процес може бути розділений на три стадії [6]:

- недоліки (компанії, що скачуються до банкрутства, роками демонструють ряд недоліків, очевидних задовго до фактичного банкрутства);

- помилки (внаслідок накопичення цих недоліків компанія може зробити помилку, що веде до банкрутства (компанії, що не мають недоліків, не припускаються помилок, що ведуть до банкрутства);

- симптоми (вчинені компанією помилки починають виявляти всі відомі симптоми наближення неплатоспроможності: погіршення показників (приховане за допомогою «творчих» розрахунків), ознаки нестачі грошей. Ці симптоми проявляються в останні два або три роки процесу, що веде до банкрутства, який часто розтягується на термін від п'яти до десяти років.

При розрахунку А-рахунки конкретної компанії необхідно ставити або кількість балів згідно Аргенті, або 0 – проміжні значення не допускаються. Кожному фактору кожній стадії привласнюють певну кількість балів і розраховують агрегований показник – А-рахунок [6].

Іншим методом бальної оцінки ймовірності банкрутства є метод Скоуна, який базується на експертному оцінюванні стану підприємства.

Варто зазначити, що для того, щоб отримувана експертна інформація була якісною, необхідне виконання наступних умов:

- наявність експертної групи, що складається з фахівців, професійно знайомих з об'єктом експертизи, які мають досвід експертної роботи;

- наявність аналітичної групи, що професійно володіє технологією організації та проведення експертиз, методами отримання й аналізу експертної інформації;

- отримання достовірної експертної інформації;

- організація взаємодії між експертами;

- коректна обробка й аналіз експертної інформації .

Перевагою експертних методів є їх відносна простота для прогнозування кризових ситуацій, у тому числі в умовах неповної інформації.

До недоліків експертних методів належать: суб'єктивність думок експертів та обмеженість їхніх суджень.

Висновки. З метою формування системи антикризового управління, необхідно провести системний аналіз діяльності підприємства в цілому та визначити на якому з етапів кризової ситуації воно знаходиться. У випадку виявлення під час діагностики проблем на підприємстві необхідно застосовувати інструменти антикризового управління.

Розглянуті методики оцінки антикризового управління підприємством мають як переваги, так і ряд певних недоліків, тому оцінку системи антикризового управління підприємством варто проводити за наступними напрямками:

- оцінка фінансової підсистеми антикризового управління (оцінка майнового стану підприємства, аналіз ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності фінансово-господарської діяльності);

- аналіз і оцінка ймовірності банкрутства методом коефіцієнтів та методом експертного оцінювання.

На основі отриманих даних на підприємстві слід сформувати систему антикризового управління, що допоможе підприємству ввести в дію такі організаційні та економічні механізми, які дозволяють забезпечити без кризовий розвиток підприємства.

1. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій: монографія / Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2004. – 580 с.
2. Сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>
3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затв. наказом Міністерства економіки України 26.10.2010 р. №1361 // Українська інвестиційна газета. – 2010. – №73. – С. 15–22.
4. Управлінський аналіз : навч. посібн. / [Бойко О. В., Василик Н. М., Вахович І. М. та ін] ; за заг. ред. д.е.н., проф. З. В. Герасимчук. – Луцьк : «Вежа», 2013. – 998 с.
5. Коротков. Э. М. Антикризисное управление : учеб. для вузов по экон. спец. / Э. М. Коротков, А. А. Беляев, Д. В. Валовой и др. ; Гос. ун-т упр. – М. : ИНФРАМ, 2002. – 432 с.
6. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / Р. С. Сайфулин, А. Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 176 с.

УДК 339.976.2

Божидарнік Т. В., д.е.н., професор
Луцький національний технічний університет,
Колтунович О. С., к.е.н., наук. співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААНУ

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ СЕКТОРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуті особливості інноваційно-технологічної модернізації окремих секторів національної економіки в умовах поглиблення процесів регіональної економічної інтеграції. Сформовано інституційні підходи щодо апроксимації європейського законодавства у вітчизняну практику у сфері інноваційної діяльності. Проаналізовано сучасний стан і показники результативності інноваційного розвитку окремих секторів економіки України. Визначено пріоритетні напрями щодо модернізації та інноваційного розвитку окремих секторів економіки в рамках імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: інноваційно-технологічна модернізація, інституційне забезпечення, європейська інтеграція.